

uitging, droeg er toe bij dat anti-revolutionairen en christelijk-historische moeite hadden, zich te ontworstelen aan levenspatronen die, naar het oordeel van anderen, van Nederland een naargeestig land dreigden te maken.

Een uit de burgerlijk-‘fatsoenlijke’ 19de eeuw stammende, door godsdienstige opvattingen versterkte verdringing van, en angst voor, de sexualiteit speelde hierbij een rol. Over het algemeen predikte Nederland in de periode tussen de twee wereldoorlogen puriteinse normen. Zij werden niet alleen in orthodox-protestantse maar vooral ook in katholieke kringen met bijzondere kracht verdedigd. Naaktheid was zondig. In katholieke pensionaten en internaten ‘kregen de jongens en meisjes bij het baden zwemkleding. *Poudre de pudeur* maakte het badwater ondoorzichtig . . . De opvoeders wisten niets beters te doen dan de naaktheid met taboes te bezetten.’¹ Vele grootseminaries gebruikten een handboek voor de moraal waarin ‘de voortplantingsdaad’ een zaak genoemd werd ‘die in zich vies en in zijn gevolgen een last is’.² Op ‘reinheid’ en ‘zuiverheid’ van geest werd het volle accent gelegd, aan het lichaam moest zo min mogelijk aandacht besteed worden. Het afwijzend standpunt van een in 1922 verschenen brochure *Ouders, houdt uw kinderen af van de voetbalmatch!* ‘werd tot diep in de twintiger jaren door niet weinig geestelijke leiders en opvoeders gedeeld.’³ Daar kwamen evenwel, ook in de katholieke wereld, meer en meer anderen tegenover te staan die er ruimer denkbeelden op na hielden.

In gereformeerde kring ging de negatie van de ‘zondige wereld’ soms nog verder. Hier was in het begin van de eeuw door velen zelfs het bijwonen van een concert in het Amsterdamse Concertgebouw veroordeeld, ‘omdat een Christen daar niet behoorde te komen, het was daar de wereld. Zelfs het gaan naar een oratorium-uitvoering hoorde ik eens’, aldus Anema in 1921, ‘betitelen als: de eerste stap op weg naar de hel . . . En het waren volstrekt niet overigens achterlijke en beperkte mensen die zo oordeelden; het waren uitingen van de publieke opinie onder ons die, behoudens enkele uitzonderingen, gemeengoed was.’⁴ Wel was die publieke opinie in de jaren ’20 en ’30 iets vrijer geworden – daar stond tegenover dat zij door twee ontwikkelingen geconsolideerd werd: de uitbreiding van het bijzonder onderwijs, en de verdeling van de radiozendtijd volgens lijnen van geloof en politieke overtuiging.

De grondwetswijziging van 1917 had de financiële gelijkstelling van het

¹ N. Perquin in *Dux* (febr. 1963), aangehaald bij van der Plas: *Het rijke roomse leven*, p. 214. ² A.v., p. 213. ³ A.v., p. 215. ⁴ A. Anema: *Onze tijd en onze roeping* (1921), aangehaald door de Gooyer: *Het beeld der vaad'ren*, p. 76.